

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Informeel samenwoners en de grondslag voor vergoedingsrechten: een zoektocht in het licht van HR 10 mei 2019 en HR 17 november 2023

Weijers, H.J.

Citation

Weijers, H. J. (2024). Informeel samenwoners en de grondslag voor vergoedingsrechten: een zoektocht in het licht van HR 10 mei 2019 en HR 17 november 2023. *Tijdschrift Relatierecht En Praktijk*, 2024(3), 53-60. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4172255>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4172255>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

261. Informeel samenwoners en de grondslag voor vergoedingsrechten

Een zoektocht in het licht van HR 10 mei 2019 en HR 17 november 2023

MR. H.J. WEIJERS

Sinds 2012 geldt de wettelijke regeling voor vergoedingsrechten zoals deze is neergelegd in de artikelen 1:87, 1:95 en 1:96 BW. De wetgever heeft daarbij – in afwijking van de tot dan toe heersende nominaliteitsleer op basis van het *Kriek/Smit*-arrest van de Hoge Raad uit 1987 – de zogenaamde beleggingsleer als uitgangspunt in de wet opgenomen. Deze uitgewerkte regeling is echter alleen van toepassing op gehuwden en, dankzij art. 1:80b BW, geregistreerd partners. Voor (informele) samenwoners biedt de wet geen bijzondere regeling en dient men terug te vallen op de regels van het algemene verbintenissenrecht (HR 10 mei 2019). Recent heeft de Hoge Raad op 17 november 2023 hierover opnieuw een arrest gewezen, hetgeen aanleiding geeft om aan deze problematiek wederom aandacht te besteden.

1. Inleiding

De afwikkeling van de vermogensrechtelijke aspecten van de samenleving tussen informeel samenwoners blijft de gemoederen bezighouden, hetgeen dan ook zorgt voor een aanhoudende stroom aan literatuur en jurisprudentie.¹ Nu steeds meer mensen informeel samenwonen, is de problematiek dan ook hoogst actueel en komen vervelende afwikkelingssituaties helaas veelvuldig voor.² Op diverse en soms cruciale onderwerpen worden informeel samenwoners immers achtergesteld ten opzichte van gehuwden en geregistreerd partners.³ Het betreft onder meer de vergoedings-

rechtenproblematiek en dat laat zich goed illustreren aan de hand van een voorbeeld.

A en B zijn in 2015 gehuwd in de algehele gemeenschap van goederen. Er zijn geen huwelijkse voorwaarden overeengekomen. Ook zijn er geen andere afwijkende afspraken gemaakt. Zij wonen samen in de echtelijke woning die aan hen beiden is verkocht en geleverd.

Op diverse en soms cruciale onderwerpen worden informeel samenwoners immers achtergesteld ten opzichte van gehuwden en geregistreerd partners

Deze woning maakt deel uit van de huwelijksgemeenschap (art. 1:94 lid 1 jo. lid 2 aanhef BW (oud)) en is aangekocht voor een bedrag van € 500.000.⁴ Daarvan is € 100.000 gefinancierd met gemeenschappelijke middelen van A en B. Voor de resterende € 400.000 zijn A en B een aflossingsvrije hypothecaire geldlening aangegaan bij de X-bank. Deze schuld valt in de huwelijksgemeenschap (art. 1:94 lid 5 aanhef BW (oud)). In 2018 krijgt A een schenking onder uitsluitingsclausule van zijn vader ter

1 Dit is overigens niet anders voor de afwikkeling van de huwelijksgemeenschap en/of de eenvoudige gemeenschap(en) die tussen ex-gehuwden en ex-geregistreerd partners bestaan. Zie daarover recent D.J. Saija & H.J. Weijers, 'Enkele civiel- en fiscaalrechtelijke (on)duidelijkheden omtrent vergoedingsrechten in het huwelijkvermogensrecht', *KWEP* 2023/17 (afl. 4), p. 3-15.

2 H.J.G. Waaijer, 'Ongehuwd samenwonen en verdelingsproblematiek anno 2020: zijn we toe aan vernieuwing?', *REP* 2020/723 (afl. 8), p. 58-64. Daarbij geldt dat mensen die op basis van een affectieve relatie met elkaar samenwonen of samenleven worden aangeduid als *informeel samenwoners* of *informeel samenlevenden*. Indien deze mensen een samenlevingscontract aangaan, worden zij voor wat betreft de daarin geregelde inhoudelijke onderwerpen gezien als *formeel samenwoners* en geldt voor hen hetgeen zij zelf zijn overeengekomen.

3 Dat is het geval bij de hier te bespreken problematiek van de grondslag voor de vergoedingsrechten, maar bijvoorbeeld ook bij de verjaring daarvan. Dat levert eveneens veel problemen op. Zie daarover bijvoorbeeld E.Z. Anink, 'Samenlevers: vergoedingsrechten en verjaring', *REP* 2016/358 (afl. 5) en M.C. Schuijt, 'Verjaring van vergoedingsrechten staande de samenleving: een onaangename verrassing', *REP* 2023/160 (afl. 2), p. 37-41 en recent de conclusie van A-G Lückers van 26 januari 2024, ECLI:NL:PHR:2024:96 voor HR 15 maart 2024, ECLI:NL:HR:2024:417.

4 Tot de invoering van het nieuwe huwelijkvermogensrechtelijke basisstelsel per 1 januari 2018 (de beperkte gemeenschap van goederen) gold het stelsel van de algehele gemeenschap van goederen. In art. 1:94 BW zijn de regels voor gehuwden vanaf 1 januari 2018 te vinden en in art. 1:94 (oud) BW de regels voor personen die daarvoor in het huwelijk zijn getreden en daarvan niet bij huwelijkse voorwaarden zijn afgeweken.

grootte van € 400.000. Hierdoor neemt A's privévermogen toe (art. 1:94 lid 2 onder a BW (oud)). Met dat bedrag lost A de voornoemde geldlening volledig af. In 2019 vindt de echtscheiding plaats. De woning is dan € 750.000 waard.⁵ A heeft op grond van art. 1:96 lid 4 jo. art. 1:87 lid 2 onder a BW een vergoedingsrecht (reprise) ter grootte van € 400.000/€ 500.000 x € 750.000 = € 600.000. De restwaarde van de woning (€ 750.000 – € 600.000 = € 150.000) komt A en B in beginsel ieder voor de helft toe (art. 1:100 lid 1 BW). A profiteert in dit eenvoudige voorbeeld van de in art. 1:87 BW opgenomen beleggingsleer.⁶ Deze investering levert A daarmee een 'winst' van € 200.000 (€ 600.000 – € 400.000) op.⁷

In deze bijdrage staat dan ook de vraag centraal of, en zo ja, op welke grondslag(en), informeel samenwoners jegens elkaar een vergoedingsrecht kunnen hebben

Indien A en B niet waren gehuwd, maar wel op basis van een affectieve relatie hebben samengewoond, kan de uitkomst van voorgaande casus geheel anders uitpakken.⁸ Dat lijkt wellicht vreemd, maar is het gevolg van volgende overweging van de Hoge Raad uit 2019:

'In het oordeel van het hof ligt – terecht – als uitgangspunt besloten dat de vermogensrechtelijke verhouding tussen partners die op basis van een affectieve relatie samenwonen zoals in deze zaak aan de orde (hierna: informeel samenwoners), niet wordt bepaald door de regels die in de titels 6-8 van Boek 1 BW voor echtgenoten en geregistreerde partners zijn opgenomen, en dat die regels zich niet lenen

voor overeenkomstige toepassing op de verhouding tussen informeel samenwoners.' (onderstreping auteur)

In dit arrest maakte de Hoge Raad een einde aan de onduidelijkheid over de al dan niet mogelijke analoge toepassing van art. 1:87 BW. Dit werd in de lagere rechtspraak overigens meestal al niet mogelijk geacht.¹⁰ Nu art. 1:87 en 1:96 BW zijn opgenomen in respectievelijk de titels 6 en 7 van Boek 1 BW, kan informeel samenwoner A zich daar niet op beroepen. Staat A dan met lege handen en is hij zijn geïnvesteerde € 400.000 nu kwijt? Die vraag laat zich niet in algemene zin beantwoorden, maar hangt af van de omstandigheden van het geval. Voordat A mogelijk een vergoedingsrecht te gelde kan maken, dient er in ieder geval een grondslag te worden gevonden om het eventuele vergoedingsrecht op te baseren.

In deze bijdrage staat dan ook de vraag centraal of, en zo ja, op welke grondslag(en), informeel samenwoners jegens elkaar een vergoedingsrecht kunnen hebben.¹¹ Daartoe wordt in paragraaf 2 stilgestaan bij het reeds genoemde belangrijke arrest van de Hoge Raad de dato 10 mei 2019. In paragraaf 3 wordt in dat verband middels een tweetal recente uitspraken kort bezien of de lagere rechtspraak met dit arrest uit de voeten kan en aan informeel samenwoners daadwerkelijk vergoedingsrechten toekent. Het op

5 Het peilmoment voor de waardebepaling van goederen voor de berekening van onder meer vergoedingsrechten is als hoofdregel de datum van de verdeling van de ontbonden huwelijksgemeenschap, tenzij partijen bijvoorbeeld anders zijn overeengekomen. Zie Hof 's-Hertogenbosch 19 juli 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:2441, r.o. 4.10 (het cassatieberoep tegen dit arrest is door de Hoge Raad op 6 oktober 2023, ECLI:NL:HR:2023:1378 met toepassing van art. 81 lid 1 Wet RO verworpen).

6 Zie over de terminologie ook J.H. Lieber, 'De variabele vergoeding van artikel 1:87 BW. Zinnvolle naamgeving', *FJR* 2021/19 (afl. 4), p. 81-85. Hier is als het ware sprake van beleggen met voorkennis; zie daarover kritisch P.C. van Es, 'Huwelijksvermogensrechtelijk beleggen met voorkennis', in: W. Burgerhart e.a. (red.), *Met grootse passen door het recht (Ars Notariatus nr. 183)*, Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 51-57.

7 In economisch slechtere tijden kan de beleggingsleer overigens (zeer) ongunstig uitpakken. Zie met voorbeeld C.M. Mellema & T.J. Mellema-Kranenburg, 'Vergoedingsrechten in tijden van crisis', *REP* 2012 (afl. 8), p. 327-330.

8 Art. 1:87 BW is blijkens de parlementaire geschiedenis immers alleen van toepassing op gehuwden en geregistreerde partners. Zie *Kamerstukken II* 2011/12, 28867, nr. 23, p. 13-14 (Kamerbrief). Zie hierover nader H.J. Weijers, 'Hoera! Eén decennium artikel 1:87 BW', *REP* 2022/632 (afl. 7), p. 52-53.

9 HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.5.2, *NJ* 2019/248, m.nt. L.C.A. Verstappen. In de literatuur is op deze vrij algemene rechtsoverweging wel kritiek geuit. Zo wordt betoogd dat bepaalde artikelen uit Boek 1 BW (zoals art. 1:84 en art. 1:131 BW) wel voor analoge toepassing vatbaar zouden moeten zijn. Zie bijvoorbeeld A.R. de Bruijn e.a., *Het Nederlandse huwelijksvermogensrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 392-393, H.J.G. Waaijer, 'Ongehuwd samenwonen en verdelingsproblematiek anno 2020: zijn we toe aan vernieuwing?', *REP* 2020/723 (afl. 8), p. 61 en M.J.A. van Mourik & F.W.J.M. Schols, *Relatievermogensrecht (Monografieën Privaatrecht nr. 12)*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 216. In Hof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:1428, r.o. 3.22 werd een beroep op analoge toepassing van art. 1:84 BW voor informeel samenwoners echter impliciet afgewezen.

10 Zie ter illustratie Hof Den Haag 19 februari 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:CA2517, r.o. 16, Rb. Den Haag 23 december 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:15322, r.o. 4.23, Hof Den Haag 21 november 2017, ECLI:NL:GHDHA:2017:3509, r.o. 6 en 12 en Rb. Noord-Holland 31 oktober 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:9652, r.o. 4.29. De uitspraak van Hof 's-Hertogenbosch 13 februari 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:577, r.o. 9.6.4 liet de mogelijkheid echter weer wel open. Zie voorts W.M. Schrama, 'Vermogensverschuivingen na scheiding van ongehuwde samenlevers: contractuele grondslagen (deel 2)', *REP* 2014/444 (afl. 6), met name onder par. 3 'Vergoedingsrechten'. Toch blijkt dat er zo nu en dan nog steeds een – uiteraard te vergeefs – beroep op analoge toepassing van art. 1:87 BW wordt gedaan. Zie bijvoorbeeld Hof Amsterdam 13 september 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2647, r.o. 3.3.2.

11 Daarbij zij opgemerkt dat – anders dan bij het bestaan van een huwelijks-gemeenschap het geval is – de informeel samenwoners geen vergoedingsrecht jegens een tussen hen bestaande eenvoudige gemeenschap kunnen hebben. Een eenvoudige gemeenschap omvat immers enkel een of meer goederen van de deelgenoten. Eventuele schulden die voor rekening van de eenvoudige gemeenschap komen, kunnen niet als zodanig op goederen van deze gemeenschap worden verhaald. Als gevolg daarvan kan dus uitsluitend een vorderingsrecht worden ingeroepen jegens de andere informeel samenwoner en niet jegens de eenvoudige gemeenschap zelf. Zie bijvoorbeeld Hof Arnhem-Leeuwarden 11 mei 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:4553, r.o. 5.22.

17 november 2023 gewezen arrest van de Hoge Raad komt aan bod in paragraaf 4. De bijdrage rondt ten slotte af met een conclusie en enkele aanbevelingen in paragraaf 5.

2. HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707

In de casus die aan dit arrest ten grondslag ligt, speelde kort weergegeven het volgende.¹² Man en vrouw hebben een aantal jaren informeel samengewoond zonder afspraken te maken over hun financiën. De man is eigenaar van een woning waarin hij samen met de vrouw woonde. Deze woning maakt dus onderdeel uit van het privévermogen van de man en er is geen sprake van een eenvoudige gemeenschap in de zin van art. 3:166 e.v. BW. Tijdens de samenleving is de woning van de man verbouwd. De verbouwingskosten van ongeveer € 80.000 zijn voldaan uit het privévermogen van de vrouw. Nadat de relatie ten einde is gekomen, vordert de vrouw onder meer vergoeding van de door haar betaalde verbouwingskosten. Zij beroept zich daarbij uitsluitend op (analoge toepassing van) art. 1:87 lid 2 onder b BW.¹³ De rechtbank wees de vordering van de vrouw grotendeels toe,¹⁴ maar het hof heeft de vordering integraal afgewezen, nu art. 1:87 BW volgens het hof alleen van toepassing is op onder meer gehuwden en slechts geldt voor informeel samenwoners als zij dit expliciet overeenkomen.¹⁵ Dat laatste was in deze casus niet het geval. Zoals het in paragraaf 1 aangehaalde citaat van de Hoge Raad laat zien, heeft het hof de juiste maatstaf aangelegd bij de beoordeling van de vordering van de vrouw. Zij kan zich *niet* beroepen op analoge toepassing van art. 1:87 BW.¹⁶ Betekent dit nu dat de vrouw geen enkele aanspraak kan maken op het door haar geïnvesteerde bedrag? In algemene zin is dat niet het geval. De Hoge Raad overweegt namelijk in r.o. 3.5.3 onder meer:

‘dat aan de hand van het algemene verbintenissenrecht (waarmee het hof kennelijk het oog heeft op de in Boek

6 BW geregelde rechtsfiguren) beoordeeld moet worden of de vrouw ter zake van haar investering in de woning een vergoedingsrecht jegens de man geldend kan maken.’¹⁷ (onderstreping auteur)

In casu heeft de vrouw zich slechts op de analoge toepassing van art. 1:87 BW beroepen en om die reden wordt het cassatieberoep verworpen.¹⁸ Toch zet de Hoge Raad een aantal van de rechtsfiguren uit het algemene verbintenissenrecht waarop informeel samenwoners mogelijk een beroep kunnen doen, op een rij. Zo kan een informeel samenwoner, afhankelijk van de omstandigheden van het geval, een beroep doen op:

1. de eventueel tussen de informeel samenwoners bestaande (stilzwijgende) overeenkomst die, mede in aanmerking genomen de in art. 6:248 lid 1 BW bedoelde aanvullende werking van de redelijkheid en billijkheid, (ook) de vermogensrechtelijke aspecten van hun samenleving regelt (art. 6:213 BW);¹⁹
2. het in art. 6:203 e.v. BW geregelde leerstuk van de onverschuldigde betaling;
3. het in art. 6:212 BW geregelde leerstuk van de ongerechtvaardigde verrijking;²⁰ en
4. de uit art. 6:2 lid 1 BW voortvloeiende eisen van redelijkheid en billijkheid. Tussen informeel samenwoners bestaat volgens de Hoge Raad immers een rechtsverhouding die mede door de redelijkheid en billijkheid wordt beheerst, nu de afspraak om te gaan samenleven in de praktijk onvermijdelijk ook de vermogensrechtelijke aspecten van hun samenleven raakt.²¹

Bij de laatste van de door de Hoge Raad genoemde mogelijkheden geldt wel dat de informeel samenwoner die zich daarop beroept ‘bijzondere feiten en omstandigheden’ moet stellen – en zo nodig bewijzen – die het aannemen van een

12 Zie over het arrest onder meer W.D. Kolkman & F.R. Salomons, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 1. Personen- en familierecht. Deel II. Huwelijk, geregistreerd partnerschap en ongehuwd samenleven*, Deventer: Wolters Kluwer 2023/569, J.H. Lieber, *Vergoedingen in het Nederlandse huwelijksvermogensrecht (Recht en Praktijk nr. PFR9)* (diss. Groningen), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 357-358 en W.M. Schrama, ‘De Hoge Raad en informeel samenlevenden na scheiding: stilzwijgen, feitelijk gedrag en meer’, in: W. Burgerhart e.a. (red.), *Met grootse passen door het recht (Ars Notariatus nr. 183)*, Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 153-157.

13 HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.5.7, *NJ* 2019/248, m.nt. L.C.A. Verstappen.

14 Rb. Rotterdam 9 september 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:6757. Daarbij ging de rechtbank er overigens ten onrechte vanuit dat titel 7 van Boek 3 BW van toepassing was (r.o. 4.4 aldaar). Dat is uiteraard niet het geval; de woning maakte immers geen deel uit van een eenvoudige gemeenschap in de zin van art. 3:166 e.v. BW.

15 Hof Den Haag 21 november 2017, ECLI:NL:GHDHA:2017:350, r.o. 11-12.

16 L.H.M. Zonnenberg, ‘Afwikkeling vergoedingsrechten’, *EB* 2019/69, p. 149-150.

17 HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.5.3, *NJ* 2019/248, m.nt. L.C.A. Verstappen. In latere uitspraken wordt overigens in bredere zin gesproken over ‘het algemene vermogens- en verbintenissenrecht (boek 3 en 6 BW)’. Zie bijvoorbeeld Rb. Gelderland 7 februari 2024, ECLI:NL:RBGEL:2024:663, r.o. 4.27. In het hierna te bespreken arrest van de Hoge Raad van 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571, *NJ* 2024/83, m.nt. L.C.A. Verstappen wordt in r.o. 3.1.6 gesproken over ‘het algemene vermogensrecht, waaronder het verbintenissenrecht’.

18 HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.5.7, *NJ* 2019/248, m.nt. L.C.A. Verstappen.

19 Dit betreft een meerzijdige rechtshandeling in de zin van art. 6:213 lid 1 BW waarop de regels uit art. 6:214-6:279 BW in beginsel van toepassing zijn, waaronder in het bijzonder art. 6:248 BW over de aanvullende en beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid.

20 Zie daarover reeds T.J. Mellema-Kranenburg, ‘Is er plaats voor een vordering op grond van ongerechtvaardigde verrijking bij samenwoners?’, *WPNR* 2009/6785, p. 111-113. De Hoge Raad stelt in zijn arrest hierbij de eis dat de informeel samenwoner die een vergoedingsrecht claimt dat alleen kan doen als hij de kosten zelf zou hebben gemaakt of verplicht was deze te maken als de andere informeel samenwoner de kosten niet zou hebben betaald.

21 HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.5.3 en 3.5.6, *NJ* 2019/248, m.nt. L.C.A. Verstappen. Deze laatste oplossing was ook voorgesteld in de conclusie door plaatsvervangend P-G Langemeijer 21 december 2018, ECLI:NL:PHR:2018:1444, par. 2.24. De conclusie strekte overigens – op andere gronden – tot vernietiging.

grondslag voor een vergoedingsrecht rechtvaardigen.²² De vier opties die door de Hoge Raad worden genoemd zijn overigens niet limitatief.²³ Zo blijkt bijvoorbeeld uit een vonnis van de rechtbank Noord-Holland uit 2022 dat een vergoedingsvordering ook kan worden gebaseerd op de onrechtmatige daad (art. 6:162 BW).²⁴ Het voorgaande lijkt op het eerste gezicht veel mogelijkheden te bieden voor informele samenwoners die een vergoedingsrecht willen opeisen. Uiteraard dient bij elke grondslag wel aan de daarvoor door wet en jurisprudentie gestelde vereisten te worden voldaan. Daarbij ligt de stel- en bewijsplicht op grond van art. 150 Rv bij de informeel samenwoner die aanspraak op een vergoedingsrecht wil maken. Het blijkt in de praktijk echter niet mee te vallen om daarop een geslaagd beroep te doen: dergelijke vorderingen van informeel samenwoners worden veelal afgewezen.²⁵

Zo blijkt bijvoorbeeld uit een vonnis van de rechtbank Noord-Holland uit 2022 dat een vergoedingsvordering ook kan worden gebaseerd op de onrechtmatige daad (art. 6:162 BW)

In deze bijdrage worden ter illustratie daarvan twee recente uitspraken besproken waarbij een beroep op een of meer van voorgaande grondslagen werd gedaan.

3. Twee voorbeelden uit de lagere rechtspraak

Hof 's-Hertogenbosch 26 september 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3082

Een eerste voorbeeld biedt het arrest van het Hof 's-Hertogenbosch van 26 september 2023. Man en vrouw hebben van 2014 tot 2016 op basis van een affectieve relatie informeel samengewoond. In 2015 hebben zij voor € 357.000 een woning gekocht die aan hen beiden is geleverd. Voor de aankoop van deze woning is een hypothecaire geldlening afgesloten bij Aegon voor een bedrag van € 282.000. Het resterende deel van de koopprijs is uit eigen middelen voldaan. Uit de stukken blijkt dat partijen zijn overeengekomen dat zij ieder € 50.000 beschikbaar zouden stellen voor de aanschaf van de woning én dat zij de woning na de aankoop zouden verbouwen voor een totaalbedrag van € 50.000, waarbij ieder de helft, te weten € 25.000, zou bijdragen. Dat is per persoon in totaal € 75.000. De woning is na het einde van de relatie voor € 436.500 doorverkocht aan een derde. Na aftrek van de hypotheekschuld resteert een overwaarde van ruim € 160.000.²⁶ De man stelt onder meer dat hij niet slechts € 75.000, maar ruim € 100.000 aan privévermogen in de woning heeft geïnvesteerd en vordert dat bedrag dan ook terug van de vrouw met een beroep op ongerechtvaardigde verrijking en op de uit art. 6:2 lid 1 BW voortvloeiende eisen van redelijkheid en billijkheid die hun rechtsverhouding beheersen. Het hof wijst de vordering van de man af. Voor een geslaagd beroep op ongerechtvaardigde verrijking dient onder meer sprake te zijn van verrijking aan de zijde van de vrouw.²⁷ Nu op de vrouw geen verplichting rustte om de woning te verbouwen of daarvoor kosten te maken, is er geen sprake van een besparing aan haar zijde en is zij ook niet verrijkt, zodat het beroep faalt.²⁸ In de tweede plaats heeft de man volgens het hof geen bijzondere feiten en omstandigheden aangedragen die een beroep op de uit art. 6:2 lid 1 BW voortvloeiende eisen van redelijkheid en billijkheid kunnen rechtvaardigen.²⁹

Rb. Gelderland 7 februari 2024, ECLI:NL:RBGEL:2024:663

Een tweede voorbeeld is te vinden in het vonnis van de rechtbank Gelderland van 7 februari 2024. In deze zaak speelde het volgende. Man en vrouw hebben informeel samengewoond in de door hen in 2017 gezamenlijk verkregen woning, zodat sprake is van een eenvoudige gemeenschap.³⁰ De woning is aangekocht voor een bedrag van ongeveer

22 HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.5.7, NJ 2019/248, m.nt. L.C.A. Verstappen. Daarvan zal niet snel sprake zijn. Zie voor een voorbeeld waarin een beroep op art. 6:2 lid 1 BW wel een vergoedingsrecht opleverde Hof Arnhem-Leeuwarden 1 augustus 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:6564. In dit arrest beriep een vrouw zich op een vergoedingsrecht vanwege de door haar gedane investeringen. De man met wie zij informeel samenwoonde, bleek stiekem getrouwd te zijn met een andere vrouw, leefde een 'dubbelleven' en heeft daarover ook tegen haar gelogen. Deze 'giftige situatie' zorgde er volgens het hof voor dat in casu sprake was van voldoende bijzondere feiten en omstandigheden die het aannemen van een vergoedingsrecht voor de door de man bewust bedrogen vrouw rechtvaardigden. Zie r.o. 4.5, 4.7 en 4.8.

23 M. Huijzer & W.M. Schrama, 'Vermogensrechtelijke afwikkeling in verband met de woning na informeel samenleven: wat werkt en wat niet? Een analyse van recente rechtspraak en lessen voor de rechtspraak', *FJR* 2022/48, p. 248 merken op dat het een gemiste kans is dat de Hoge Raad zich niet uitlaat over art. 3:172 en art. 6:6 jo. art. 6:10 BW, aangezien deze grondslagen ook geregeld worden aangevoerd.

24 Rb. Noord-Holland 4 mei 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:4173, r.o. 4.2. Deze optie werd ook in de literatuur al genoemd door bijvoorbeeld W.G. Huijgen, 'Samenwoners: heeft de vrouw recht op vergoeding van door haar gefinancierde verbouwing van de woning van de man?', *JBN* 2019/41 (afl. 10), p. 9.

25 Een bespreking van enkele andere uitspraken is te vinden bij C.M. Mellem, 'Vorderingsrechten bij samenlevers; een kritische analyse', *REP* 2021/522 (afl. 6), p. 37-40 en M. Huijzer & W.M. Schrama, 'Vermogensrechtelijke afwikkeling in verband met de woning na informeel samenleven: wat werkt en wat niet? Een analyse van recente rechtspraak en lessen voor de rechtspraak', *FJR* 2022/48, p. 243-254. Aan deze uitspraken wordt hier geen aandacht besteed.

26 Hof 's-Hertogenbosch 26 september 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3082, r.o. 3.1 en 3.12.1.

27 Zie over de vereisten uitvoerig C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel IV. De verbintenis uit de wet*, Deventer: Wolters Kluwer 2023/454-485 en R. Koolhoven, 'Art. 6:212 BW', in: R.J.Q. Klomp & H.N. Schelhaas (red.), *Groene Serie Verbintenissenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

28 Hof 's-Hertogenbosch 26 september 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3082, r.o. 3.12.2.

29 Hof 's-Hertogenbosch 26 september 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3082, r.o. 3.12.3. Vgl. ook Hof Arnhem-Leeuwarden 19 december 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:10783, r.o. 4.18.

30 Rb. Gelderland 7 februari 2024, ECLI:NL:RBGEL:2024:663, r.o. 4.11 en 4.25.

€ 270.000 en is voor € 101.000 gefinancierd vanuit het privévermogen van de man. Het restant is volledig met een hypothecaire geldlening gefinancierd. De man vordert het door hem geïnvesteerde bedrag terug met onder meer een beroep op art. 3:166 BW en op ongerechtvaardigde verrijking van de vrouw. De rechtbank wijst beide grondslagen af. Volgens de rechtbank kan art. 3:166 BW zelf als zodanig niet de grondslag vormen voor een vergoedingsrecht ter zake van ongelijke bijdragen aan de financiering van het gemeenschappelijke goed.³¹ Ook het beroep op art. 6:212 BW faalt, nu er weliswaar sprake is van verrijking van de vrouw, maar deze *niet ongerechtvaardigd* is. De rechtbank overweegt daaromtrent het volgende:

‘Ter zitting is namelijk duidelijk geworden dat partijen hadden afgesproken dat de man het bedrag uit privévermogen zou investeren met als doel dat de hypothecaire geldlening voor de betaling van de resterende aankoopssom lager zou uitvallen. Kennelijk hebben partijen lagere hypotheeklasten beoogd, zodat de kosten van de samenwoning lager zouden uitvallen. Bij het maken van deze afspraak, ten tijde van de aankoop van de woning, moet de man zich er bewust van zijn geweest dat beide partijen eigenaar waren van de woning en dat het vermogen van beide partijen, dus ook dat van de vrouw, door de afspraak werd gebaat. Gesteld noch gebleken is dat de man dit niet heeft beoogd. Gelet op het voorgaande is de rechtbank van oordeel dat de afspraak en handelwijze tussen partijen voldoende grondslag biedt voor een eventuele verrijking van de vrouw, zodat de investering niet ongerechtvaardigd is.’³² (onderstreping auteur)

Waar leidt dit alles dan toe? ‘Gelet op het voorgaande zal de rechtbank bepalen dat aan elk van partijen de helft van de overwaarde van de woning toekomt, zonder verrekening van enig bedrag’, aldus de rechtbank in r.o. 4.36. Dit volgt ook uit art. 3:166 lid 2 BW. Wat dat concreet betekent, hangt af van de nog te bepalen waarde van de woning door een taxateur. Stel, dat deze waarde wordt vastgesteld op € 300.000 en de hypothecaire geldlening nog voor een bedrag van € 169.000 openstaat. De overwaarde van de woning is dan € 350.000 - € 169.000 = € 131.000. De man en de vrouw krijgen dan elk ieder € 131.000/2 = € 65.500. Hoewel de woning dus met € 30.000 in waarde is gestegen ten opzichte van de aankoopsprijs, verliest de man ruim € 35.000 ten opzichte van zijn investering. Dat is zuur en eigenlijk ook niet goed uit te leggen, temeer nu de uitkomst anders zou zijn geweest indien men gehuwd was geweest.

De voorgaande voorbeelden – en er zijn er uiteraard nog veel meer te noemen als de beperkte ruimte dat niet verhinderde – tonen aan dat de vier door de Hoge Raad

uiteengezette mogelijke grondslagen waarop informeel samenwoners een beroep kunnen doen teneinde zich een vergoedingsrecht te verzekeren, in de praktijk vaak stuklopen op de daaraan gestelde vereisten. De investerende informeel samenwoner blijft dan deels met lege handen achter, terwijl een gehuwd echtpaar in een vrijwel gelijke situatie door de wet wordt beschermd (vergelijk het in paragraaf 1 geschetste voorbeeld). (De advocaten van) informeel samenwoners doen dan ook steeds vaker een beroep op alternatieve grondslagen teneinde een vergoedingsrecht veilig te stellen. Dit was ook het geval in het hierna te bespreken arrest van de Hoge Raad van 17 november 2023.

4. HR 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571

Het feitencomplex in dit arrest is als volgt. Man en vrouw hebben langere tijd informeel samengewoond. In het begin van hun relatie woonde ieder van hen in hun eigen privéwoning. In 2002 heeft de vrouw haar privéwoning verkocht voor ongeveer € 65.000. Ze is vervolgens bij de man ingetrokken. In 2003 heeft het stel een nieuwe woning gekocht die deels werd gefinancierd met een hypothecaire geldlening ter grootte van € 214.000. Deze woning werd aan hen beiden geleverd waardoor een eenvoudige gemeenschap ex art. 3:166 BW is ontstaan. In 2004 heeft de man zijn privéwoning verkocht voor ongeveer € 226.000. Vervolgens heeft de man met dat geld (en daarmee uit eigen middelen) de lening van € 214.000 met betrekking tot de gemeenschappelijke woning geheel afgelost. In 2015 hebben partijen een notarieel samenlevingscontract gesloten, maar daarin is kennelijk niets afgesproken over eventuele vergoedingsrechten, zodat zij voor wat betreft dit onderwerp alsnog kwalificeren als informeel samenwoners. Na 2015 is de affectieve relatie geëindigd. De vrouw heeft de gezamenlijke woning begin 2018 verlaten en sindsdien woont de man daar alleen. De afwikkeling van hun financiële situatie verloopt niet zonder slag of stoot. Zo stelt men over en weer diverse vorderingen in tegen elkaar (onder meer ter zake de verdeling van inboedelgoederen, de caravan, de postzegelverzameling, een Philips tv, de Miele vaatwasser, enzovoorts). Hierna wordt echter slechts stilgestaan bij één van de vorderingen van de man, te weten dat hij jegens de vrouw een vergoedingsrecht heeft wegens zijn investering (in de vorm van de aflossing op de geldlening) in de gemeenschappelijke woning.³³ Hij beroept zich daartoe in de feitelijke instanties op allerlei grondslagen, waaronder (analoge toepassing van) de arresten van de Hoge Raad van 21 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU8938 en het reeds behandelde arrest van de Hoge Raad van 10 mei 2019. Het hof behandelt de grondslagen van de man niet allemaal en wijst de vordering van de man op grond (van analoge

31 Rb. Gelderland 7 februari 2024, ECLI:NL:RBGEL:2024:663, r.o. 4.29.

32 Rb. Gelderland 7 februari 2024, ECLI:NL:RBGEL:2024:663, r.o. 4.35.

33 In het arrest komen ook nog enkele rechtsvragen aan de orde met betrekking tot de verjaring van vergoedingsrechten en eventuele vorderingen wegens te veel betaalde kosten der huishouding. Deze aspecten blijven in deze bijdrage verder buiten beschouwing.

toepassing) van de hiervoor genoemde arresten toe.³⁴ De vrouw tekent cassatieberoep aan.

De Hoge Raad overweegt in de eerste plaats dat de wet geen regeling kent voor vergoedingsrechten van informeel samenwoners in verband met vermogensverschuivingen tussen hun vermogens. In de tweede plaats wijst de Hoge Raad erop dat er in de wet wel regelingen zijn opgenomen voor gehuwden en geregistreerd partners. In de derde plaats zet de Hoge Raad uiteen dat de wet pas sinds 2012 in art. 1:87 BW een regeling kent voor vermogensverschuivingen tussen de privévermogens van echtgenoten. In het bekende *Kriek/Smit*-arrest uit 1987 heeft de Hoge Raad deze mogelijkheid reeds erkend door analoge toepassing met de toen in de wet wel geregelde vergoedingsrechten.³⁵ Ook in zijn latere arresten van 10 januari 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0469 en 21 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU8938 heeft de Hoge Raad dergelijke beslissingen genomen.

In het arrest van 10 januari 1992 ging het om een geval waarin met uitsluiting van iedere gemeenschap (koude uitsluiting) gehuwde *echtgenoten* een goed op naam van beide echtgenoten hadden verkregen,³⁶ terwijl het goed in overwegende mate door een van hen was gefinancierd. In dit geval kwam aan die echtgenoot een vergoedingsrecht toe.³⁷

Ondanks dat de casusposities in de arresten uit 1992 en 2006 dus vrijwel gelijk zijn aan die van de man in het arrest van 2023, wordt zijn beroep daarop toch afgewezen

Deze situatie is vergelijkbaar met de situatie van de man in het onderhavige arrest. In zijn arrest van 21 april 2006, waar eveneens sprake was van een eenvoudige gemeenschap tussen *echtgenoten*,³⁸ heeft de Hoge Raad bevestigd dat iedere echtgenoot bij de verdeling van een zodanige eenvoudige gemeenschap recht heeft op een nominale

vergoeding van het bedrag dat hij uit zijn privévermogen ten behoeve van de verkrijging van het goed heeft besteed en dat slechts bij uitzondering op grond van de eisen van redelijkheid en billijkheid ook recht kan bestaan op vergoeding van de waardevermindering naar evenredigheid van ieders inbreng.³⁹ Ook deze situatie lijkt erg op de situatie van de man in het hier centraal staande arrest uit 2023. Toch faalt het beroep van de man op (analoge toepassing van) deze arresten. De Hoge Raad overweegt:

‘Uit de omstandigheid dat in het arrest van 21 april 2006 wordt verwezen naar het arrest van 10 januari 1992 en in dat laatste arrest wordt verwezen naar het arrest van 12 juni 1987 volgt dat de aanvaarding van de desbetreffende vergoedingsrechten tussen echtgenoten steeds haar grond vond in de analogie met de in de wet geregelde vergoedingsrechten ten bate en ten laste van de huwelijksgemeenschap.’⁴⁰ (onderstreping auteur)

Daarmee houdt het dan op. Zoals uit het reeds besproken arrest van de Hoge Raad van 10 mei 2019 bleek, geldt die analogie met de in de wet geregelde vergoedingsrechten nu immers net niet voor informeel samenwoners op wie de titels 6-8 van Boek 1 BW noch rechtstreeks, noch analoog van toepassing zijn. Ondanks dat de casusposities in de arresten uit 1992 en 2006 dus vrijwel gelijk zijn aan die van de man in het arrest van 2023, wordt zijn beroep daarop toch afgewezen op grond van het enkele feit dat hij niet gehuwd is geweest, maar informeel heeft samengewoond. Dat voelt wrang en de Hoge Raad motiveert deze beslissing verder niet.⁴¹

De man heeft zich in de tweede plaats ook beroepen op rechtsoverweging 3.4 van het arrest van de Hoge Raad van 10 mei 2019. De Hoge Raad overwoog daar onder meer het volgende:

‘(...) Blijkens art. 3:166 lid 1 BW is een gemeenschap in de zin van titel 7 van Boek 3 BW aanwezig wanneer een of meer goederen toebehoren aan twee of meer deelgenoten gezamenlijk. Nu vaststaat dat de woning uitsluitend aan de man in eigendom toebehoort, kan met betrekking tot deze woning geen gemeenschap in de zin van titel 7 van Boek 3 BW bestaan, en derhalve ook niet een uit zodanige gemeenschap voortvloeiend vergoedingsrecht. De omstandigheid dat de vrouw in de woning heeft geïnvesteerd, maakt dat niet anders.’⁴² (onderstreping auteur)

34 Hof 's-Hertogenbosch 23 november 2021, ECLI:NL:GHSHE:2021:3511, r.o. 7.29. Dat was overigens niet nieuw; ook in eerdere uitspraken werd een beroep op de toepasselijkheid van het arrest van 21 april 2006 van de Hoge Raad toegewezen. Zie bijvoorbeeld Hof 's-Hertogenbosch 15 januari 2019, ECLI:NL:GHSHE:2019:94, r.o. 6.9.3.2-6.9.3.3 en Hof Den Haag 21 april 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:913, r.o. 16.

35 HR 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571, r.o. 3.1.2, NJ 2024/83, m.nt. L.C.A. Verstappen met verwijzing naar HR 12 juni 1987, ECLI:NL:HR:1987:AC2558, NJ 1988/150, m.nt. E.A.A. Luijten (*Kriek/Smit*). Zie daarover H.J. Weijers, 'Hoera! Eén decennium artikel 1:87 BW', REP 2022/632 (afl. 7), p. 51-53.

36 Als gevolg daarvan was tussen de echtgenoten een eenvoudige gemeenschap (art. 3:166 BW) ontstaan.

37 HR 10 januari 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0469, NJ 1992/651, m.nt. E.A.A. Luijten (*Moret/Visser*).

38 Daarover bestaat in de literatuur overigens discussie; zie bijvoorbeeld B. Breederveld, 'De (familie)rechter en het relatievermogensrecht', FJR 2021/22, p. 98 die stelt dat er eigenlijk sprake is van een bijzondere gemeenschap.

39 HR 21 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU8938, NJ 2007/395.

40 HR 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571, r.o. 3.1.2, NJ 2024/83, m.nt. L.C.A. Verstappen.

41 Zie anders bijvoorbeeld M.J.A. van Mourik, L.C.A. Verstappen & W. Burgerhart (m.m.v. J.G. Knot), *Handboek Nederlands vermogensrecht bij scheiding Deel A* (Publicaties vanwege het Centrum voor Notarieel Recht), Deventer: Wolters Kluwer 2020/9.4.4, p. 496.

42 HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.4, NJ 2019/248, m.nt. L.C.A. Verstappen.

In de casus van 10 mei 2019 was de woning niet in een eenvoudige gemeenschap gevallen, maar ging het om een privéwoning van de man (zie paragraaf 2). In de hier aan de orde zijnde casus is *wel* sprake van een eenvoudige gemeenschap. Volgens de man kan uit de voorgaande rechtsoverweging dan ook worden afgeleid dat er in dat geval wel een vergoedingsrecht uit die gemeenschap kan voortvloeien. Dat zou men daar inderdaad in kunnen lezen. Toch wijst de Hoge Raad deze lezing af. De Hoge Raad motiveert dat mijns inziens eigenlijk ook niet en overweegt slechts dat de voornoemde overweging uit het arrest van 10 mei 2019 niet het oordeel bevat dat de eenvoudige gemeenschap als zodanig de grondslag kan vormen voor een vergoedingsrecht ter zake van ongelijke bijdragen aan de financiering van het gemeenschappelijke goed als er wel een eenvoudige gemeenschap bestaat.⁴³

Tot slot gaat de Hoge Raad ook nog in op art. 3:172 BW en de vraag of dat artikel een grondslag kan vormen voor het aannemen van een vergoedingsrecht.⁴⁴ Hoewel het hof daar geen aandacht aan heeft besteed, heeft de man zich daar wel op beroepen.⁴⁵ Ook in de literatuur is wel betoogd dat dit artikel de grondslag kan bieden voor een vergoedingsrecht van een informeel samenwoner.⁴⁶ In de meeste tot dit arrest uit 2023 gewezen en door mij gevonden jurisprudentie werd een beroep erop overigens afgewezen.⁴⁷ De Hoge Raad grijpt de kans om hierover duidelijkheid te bieden aan en overweegt:

‘Ook art. 3:172 BW houdt niet in dat indien een goed toebehoort aan informeel samenwoners gezamenlijk, en de ene partner aan de financiering van de aankoop van dat goed heeft bijgedragen voor een groter deel dan zijn aandeel in het goed, die partner jegens de ander een vergoedingsrecht heeft. Art. 3:172 BW houdt in, voor zover hier van belang, dat deelgenoten naar evenredigheid moeten bijdragen tot de uitgaven die voortvloeien uit handelingen die bevoegde-

lijk ten behoeve van de gemeenschap zijn verricht. Daarbij moet het gaan om handelingen, verricht ten behoeve van onderhoud en instandhouding van het gemeenschappelijke goed. Het door een deelgenoot aangaan of aflossen van een lening ter financiering van het gemeenschappelijke goed geldt niet als een zodanige handeling.’⁴⁸ (onderstreping auteur)

Ook art. 3:172 BW kan dus geen grondslag bieden voor het aannemen van een vergoedingsrecht van de man jegens de vrouw. Nu de cassatieklachten van de vrouw doel treffen, volgt vernietiging van het besteden arrest en verwijzing naar het Hof Arnhem-Leeuwarden. Dit hof zal over de overige grondslagen van de man, die zich onder meer ook heeft beroepen op ongerechtvaardigde verrijking van de vrouw, moeten oordelen.⁴⁹ Daarnaast heeft de man ook een beroep gedaan op art. (6:6 lid 2 jo). 6:10 BW. Deze grondslag heeft mogelijk kans van slagen indien beide informele samenwoners hoofdelijk aansprakelijk zijn voor de door een van hen (min of meer volledig) afgeloste hypotheekschuld, waardoor de aflossende informeel samenwoner een regresvordering op de ander verkrijgt. Het is echter de vraag of deze grondslag kans van slagen heeft.⁵⁰ Zo is dit alleen denkbaar als beide informeel samenwoners voor bijvoorbeeld een geldlening hoofdelijk verbonden zijn. Dat is lang niet altijd het geval. Het is dan ook een gemiste kans dat de Hoge Raad zich hierover niet heeft uitgelaten.⁵¹

Uit het voorgaande kan in ieder geval worden geconcludeerd dat het verstandig is om als informeel samenwoner een beroep te doen op zo veel mogelijk grondslagen. Er hoeft immers maar een van deze beroepen te slagen en de rechtsgrond voor het aannemen van een vergoedingsrecht is gegeven. Hoe meer grondslagen er worden aangevoerd, hoe meer kans op succes. Op die manier wordt bovendien

43 HR 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571, r.o. 3.1.3, *NJ* 2024/83, m.nt. L.C.A. Verstappen. Zie instemmend, maar eveneens zonder nadere argumentatie, de conclusie van A-G Wesseling-van Gent 27 januari 2023, ECLI:NL:PHR:2023:132, par. 3.26 en 3.32.

44 Art. 3:172 BW luidt voor zover relevant: ‘Tenzij een regeling anders bepaalt, delen de deelgenoten naar evenredigheid van hun aandelen (...), en moeten zij in dezelfde evenredigheid bijdragen tot de uitgaven die voortvloeien uit handelingen welke bevoegdelijk ten behoeve van de gemeenschap zijn verricht’ (onderstreping HJW)

45 Hof ‘s-Hertogenbosch 23 november 2021, ECLI:NL:GHSHE:2021:3511, r.o. 7.20. De vrouw heeft hiertegen ook gemotiveerd verweer gevoerd (r.o. 7.28).

46 Bijvoorbeeld Verstappen in zijn noot bij HR 10 juli 2015, ECLI:NL:HR:2015:1871, *NJ* 2015/481, par. 9 en C.M. Mellema, ‘Vorderingsrechten bij samenlevers; een kritische analyse’, *REP* 2021/522 (afl. 6), p. 36 die spreekt over deze bepaling als mogelijke ‘vangnetfunctie’ voor gevallen waarin de overige grondslagen geen soelaas bieden.

47 Bijvoorbeeld in Hof ‘s-Hertogenbosch 27 november 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:4881, r.o. 3.18, *JPF* 2019/124, m.nt. B.E. Reinhartz en Hof ‘s-Hertogenbosch 26 september 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3082, r.o. 3.12.4. Zie echter anders Hof Den Haag 21 april 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:913, r.o. 16 en Hof Arnhem-Leeuwarden 19 december 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:10783, r.o. 4.14-4.16. In deze arresten werd een beroep op art. 3:172 BW als zodanig toegestaan.

48 HR 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571, r.o. 3.1.4, *NJ* 2024/83, m.nt. L.C.A. Verstappen. De Hoge Raad verwijst daarbij naar HR 11 oktober 1991, ECLI:NL:HR:1991:ZC0365, r.o. 3.2, *NJ* 1992/600, m.nt. W.M. Kleijn. Zie in gelijke zin als de Hoge Raad reeds Rb. Oost-Brabant 25 maart 2020, ECLI:NL:RBOBR:2020:1762, r.o. 4.8.6 en Rb. Limburg 24 februari 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:1771, r.o. 4.7.2.

49 HR 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571, r.o. 5, *NJ* 2024/83, m.nt. L.C.A. Verstappen. Daarbij zal de rechter – indien er toch sprake is van een vergoedingsrecht van de man op basis van een andere rechtsgrond – dan eveneens aandacht moeten besteden aan het verjaringsverweer van de vrouw (zie r.o. 3.2-3.4.2).

50 Zo wees bijvoorbeeld Rb. Gelderland 7 februari 2024, ECLI:NL:RBGEL:2024:663, r.o. 4.30-4.31 een beroep daarop in zo’n situatie af. Of dat oordeel qua motivering geheel juist is, is overigens wel te betwijfelen, maar dat terzijde. Voorbeelden van een succesvol beroep op art. 6:10 BW zijn er ook. Zie bijvoorbeeld Hof Arnhem-Leeuwarden 11 mei 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:4553, r.o. 5.23 en Rb. Den Haag 16 februari 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:1217, r.o. 4.10. In Rb. Rotterdam 6 maart 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:1852 slaagt de grondslag ook (r.o. 3.11), maar zijn de vorderingen van de vergoedingsrecht claimende informeel samenwoner verjaard (r.o. 3.12-3.16), zodat hij alsnog niets krijgt. Zie in dezelfde reeds Rb. Noord-Holland 24 januari 2024, ECLI:NL:RBNHO:2024:412, r.o. 4.12-4.13.

51 Het hof heeft zich hier weliswaar ook niet over uitgelaten, maar dat geldt eveneens met betrekking tot art. 3:172 BW. Dat vormde voor de Hoge Raad geen bezwaar om daaraan wel aandacht te besteden.

voorkomen dat de vordering wordt afgewezen doordat de informeel samenwoner uitsluitend een beroep op een verkeerde grondslag heeft gedaan. Uiteraard moeten de grondslagen aan de hand van de feiten en omstandigheden van het geval nader worden ingekleurd.⁵²

5. Conclusie en aanbevelingen

Het voorgaande laat zien dat informeel samenwoners die een vergoedingsrecht willen inroepen 1-0 achterstaan in vergelijking met gehuwden en geregistreerd partners. Hoewel het arrest van de Hoge Raad van 10 mei 2019 voldoende mogelijkheden aanreikt, blijkt dat in de praktijk geregeld tegen te vallen. Dat is in dit tijdschrift eerder trefend verwoord door Weltak die schrijft:

‘Op papier lijken de huidige rechtsgronden te werken, maar in de praktijk blijkt het een doos van Pandora, die zorgt voor onvoldoende ordening en bescherming bij de vermogensrechtelijke afwikkeling van vermogensverschuivingen tussen informeel samenlevenden.’⁵³ (onderstreping auteur)

Welke lessen zijn uit het voorgaande te trekken voor de toekomst? De vraag dringt zich op of voorgaande uitkomsten wenselijk zijn. Daar waar de privé-investeringen van gehuwden in goederen van de andere echtgenoot of in de aan hen toebehorende gemeenschappelijke goederen in vergaande mate worden beschermd, is het tegenovergestelde het geval bij informeel samenwoners. Dat is zelfs zo als het feitencomplex geheel of vrijwel geheel gelijk is. Dat is in deze tijd niet meer te rechtvaardigen en ook niet goed uit te leggen. De vervolgvraag is dan eenvoudig: wie is aan zet om dit op te lossen? Daarbij is in de eerste plaats de wetgever aan zet die daarbij rijkelijk kan putten uit in de literatuur aangedragen voorstellen.⁵⁴ Deze oproep wordt ook gedaan door A-G Hartlief in zijn conclusie van 9 februari 2024, ECLI:NL:PHR:2024:139, par. 3.14-3.17.

Als de wetgever zijn taak verzaakt, dient de rechter – na aansporing van de wetgever – op een gegeven moment zijn jurisprudentie lijn aan te passen.⁵⁵

Voorkomen is immers beter dan genezen en duidelijke afspraken kunnen in dit soort zaken veel tijd en geld besparen

Voor alle huidige informeel samenwoners komt dat mogelijk te laat. Het advies aan hen is dan ook om zich zo spoedig mogelijk tot een juridisch adviseur te wenden. Hierbij valt met name te denken aan de notaris die uitleg kan geven en een notariële samenlevingsovereenkomst kan opstellen waarin uiteraard aandacht dient te worden besteed aan de vergoedingsrechtenproblematiek.⁵⁶ Voorkomen is immers beter dan genezen en duidelijke afspraken kunnen in dit soort zaken veel tijd en geld besparen. Dat kan mogelijk ook een rechtszaak en alle bijkomende stress en spanning voorkomen. Voor de liefhebber van de vergoedingsrechtenproblematiek in het relatievermogensrecht blijft het echter wel spannend. Zo is er onlangs nog een conclusie gepubliceerd over de vermogensrechtelijke afwikkeling van het informele samenleven, te weten de conclusie van A-G Hartlief van 9 februari 2024, ECLI:NL:PHR:2024:139 (over de grondslagen voor het aannemen van een vergoedingsrecht bij informeel samenwonenden en met name de daarbij behorende verjaringsproblematiek).⁵⁷ Kortom: wordt vervolgd!

Dit artikel is afgesloten op 28 maart 2024.

Over de auteur

Mr. H.J. (Rick) Weijers

PhD-fellow Notarieel Recht Universiteit Leiden.

52 Vgl. par. 7 van de annotatie van L.C.A. Verstappen in *NJ* 2024/83 bij HR 17 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1571.

53 M.N. Weltak, 'Vergoedingsproblematiek bij informeel samenlevenden', *REP* 2020/311 (afl. 4), p. 41.

54 Bijvoorbeeld uit de omvangrijke onderzoeksrapporten van M.V. Antokolskaia e.a., *Koude uitsluiting. Materiële problemen en onbillijkheden na scheiding van in koude uitsluiting gehuwde echtgenoten en na scheiding van ongehuwd samenlevende partners, alsmede instrumenten voor de overheid om deze tegen te gaan (Familie & Recht, deel 2)*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011 en W.D. Kolkman, L.C.A. Verstappen, I. Visser, F. Ibili & S. Oost, *Alimentatie van nu, acceptatie van alimentatie in het licht van de maatschappelijke ontwikkelingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2021, p. 341-364 (met de nadruk op een alimentatieregeling voor informeel samenwoners). Zie ook de vele bronnen die worden vermeld bij H.J.G. Waaijer, 'Ongehuwd samenwonen en verdelingsproblematiek anno 2020: zijn we toe aan vernieuwing?', *REP* 2020/723 (afl. 8), p. 58-64.

55 Bijvoorbeeld in een arrest van de Hoge Raad zelf of in het jaarverslag van de rechtspraak. Zie hierover in algemene zin M.W.C. Feteris, 'Signalen van de Hoge Raad naar de wetgever', *RegelMaat* 2018 (afl. 6), p. 349-362.

56 Bijkomend voordeel is dat de notaris dan ook kan wijzen op het belang van het opstellen van testamenten en het opnemen van een clausule ex art. 4:82 BW voor het geval er kinderen zijn of komen.

57 Het cassatieberoep is ingesteld tegen het arrest van het Hof Den Haag 13 december 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:2458 waarbij het hof de vordering van een man die een vergoedingsrecht claimde heeft afgewezen.